

แนวทางการจัดการมรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระ
จังหวัดสุราษฎร์ธานี

Cultural Heritage Management Guidelines of
Wiang Sa City, Surat Thani Province

เตชวัน ปัญญาวุฒิธรรม^{1*} | Tachawan Panyawutthitham
เกรียงไกร วัฒนาสวัสดิ์² | Kriengkrai Watanasawad

Abstract

The purposes of this research were to assess the value and the meaning of cultural heritage in Wiang Sa City, Surat Thani province, and to provide the guidelines of cultural heritage management. This is qualitative research in which data was gathered through in-depth interviews with the

¹ นักศึกษา หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาการจัดการมรดกวัฒนธรรมและอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ วิทยาลัยนวัตกรรม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์; Student, Bachelor of Arts Program in Management of Cultural Heritage and Creative Industries, College of Innovation, Thammasat University. E-mail: tachawan1999@gmail.com

² รองศาสตราจารย์ ดร., สาขาการจัดการมรดกวัฒนธรรมและอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ วิทยาลัยนวัตกรรม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์; Assoc. Prof., Program in Management of Cultural Heritage and Creative Industries, College of Innovation, Thammasat University, E-mail: krienkrai_a71@hotmail.com

*Corresponding author email: tachawan1999@gmail.com

รับต้นฉบับ: 22 กุมภาพันธ์ 2566 ปรับแก้ต้นฉบับ: 16 มีนาคม 2566 รับลงตีพิมพ์: 31 มีนาคม 2566

DOI:

samples, which were randomized through accidental and purposive sampling. One sample group was the villagers of Wiang Sa, and the other group was samples who involved with the management of the city. In addition, the data from a non-participating observation and a review of the literature were included in the study. The data was analyzed and put into a descriptive format which the results showed that Wiang Sa City's cultural heritage has a variety of values, including symbolic, informational, aesthetic, economic, and spiritual values. There are three processes of cultural heritage management guidelines: the first steps are the site identification, the observation, and the assessment. The second steps are the preservation, the development, and the management. The last steps are the inheritance and the promotion of activities that involve with cultural heritages

Keywords: Cultural Heritage, Value, Management

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินคุณค่าและความหมายของมรดกวัฒนธรรมและเพื่อเสนอแนะแนวทางการจัดการมรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มตัวอย่างซึ่งใช้วิธีการคัดเลือกโดยวิธีการสุ่มแบบบังเอิญและการสุ่มแบบเจาะจง สำหรับกลุ่มตัวอย่าง 2 กลุ่ม คือ 1. กลุ่มชาวบ้านตำบลเวียงสระ อำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี และ 2. ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการเมืองเวียงสระ รวมถึงเก็บข้อมูลจากการสังเกตอย่างไม่มีส่วนร่วมภายในพื้นที่เมืองเวียงสระและการปริทัศน์วรรณกรรม ซึ่งได้นำข้อมูลทั้งหมดมาวิเคราะห์และประมวลผลในรูปแบบเชิงพรรณนา พบว่า มรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระมีคุณค่าในด้านต่าง ๆ ได้แก่ คุณค่าเชิงสัญลักษณ์ คุณค่าเชิงวิชาการ คุณค่า

เชิงสุนทรีย์ยะ คุณค่าเชิงเศรษฐกิจ และคุณค่าเชิงจิตใจ ส่วนการเสนอแนะแนวทางการจัดการมรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระ ประกอบด้วย 3 กระบวนการ คือ 1. แนวทางก่อนการดำเนินการจัดการมรดกวัฒนธรรม คือ การระบุแหล่งมรดกวัฒนธรรม การสำรวจมรดกวัฒนธรรม การประเมินมรดกวัฒนธรรม และการจัดทำบัญชีรายการมรดกวัฒนธรรม 2. แนวทางการดำเนินการจัดการมรดกวัฒนธรรม คือ การอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรม การพัฒนามรดกวัฒนธรรม และการบริหารจัดการมรดกวัฒนธรรม และ 3. แนวทางหลังการดำเนินการจัดการมรดกวัฒนธรรม คือ การรักษาและสืบต่อมรดกวัฒนธรรม และการส่งเสริมกิจกรรมเกี่ยวกับมรดกวัฒนธรรม

คำสำคัญ: มรดกวัฒนธรรม, คุณค่า, การจัดการ

บทนำ

ที่อยู่อาศัยคือหนึ่งในปัจจัยสี่ที่มนุษย์จำเป็นต้องใช้ในการดำรงชีวิต มนุษย์จึงได้มีการตั้งที่อยู่อาศัยจนรวมตัวกันตั้งถิ่นฐานเป็นชุมชนโดยมีการอยู่อาศัยที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมของพื้นที่นั้น ๆ และได้มีพัฒนาการอย่างต่อเนื่องจนมีลักษณะที่เป็นชุมชนถาวรและมีการเติบโตขยายพื้นที่มากขึ้นจนกลายเป็นเมือง รวมถึงได้มีการพัฒนาการดำรงชีพและกิจกรรมด้านต่าง ๆ ทั้งระดับปัจเจกบุคคล ระดับครัวเรือน ระดับชุมชน และระดับเมือง จนกลายเป็นวัฒนธรรมของเมือง ทำให้ภายในเมืองมีมรดกวัฒนธรรมทั้งที่เป็นมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องได้ (Tangible cultural heritage) และมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intangible cultural heritage) ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะแสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองของเมืองทั้งในอดีตและปัจจุบัน เมื่อเวลาล่วงผ่านไปเมืองเหล่านั้นได้กลายเป็นเมืองเก่าและหลายเมืองไม่ได้มีการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบันจึงมีสภาพเป็นเมืองเก่าที่ตายแล้ว (Dead city) (Fielden & Jokilehto, 1993) ทำให้ปัจจุบันเมืองเหล่านี้มีลักษณะเป็นชุมชนโบราณหรือเมืองโบราณ (Ancient city) (เกรียงไกร เกิดศิริ, 2562) หรือเป็นเมืองเก่าที่ปัจจุบันมีภูมิทัศน์แบบพิพิธภัณฑ์ (Museum landscape) โดยได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานที่มีการอนุรักษ์ให้

คงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ (Identity) และคุณลักษณะเฉพาะ (Character) รวมถึงรักษาบูรณภาพ (Integrity) และความจริงแท้ (Authenticity) ของเมืองเก่านั้น ๆ (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2554) และถูกใช้เป็นแหล่งประวัติศาสตร์ โบราณคดี และวัฒนธรรม เพื่อการเรียนรู้หรือการท่องเที่ยว

ปัจจุบันการอนุรักษ์ พัฒนา และบริหารจัดการเมืองเก่าในประเทศไทย ในส่วนของเมืองเก่าที่ตายแล้ว (Dead city) ได้มีการสำรวจทางโบราณคดี พบว่ามีเมืองหรือชุมชนในลักษณะนี้กว่า 1,208 แห่ง และยังมีอีกหลายแหล่งรอการค้นพบในอนาคต (เกรียงไกร เกิดศิริ, 2562) และจะได้รับการประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถาน โดยการอนุรักษ์ พัฒนา และบริหารจัดการเมืองเก่าในลักษณะนี้จะดำเนินการโดยกรมศิลปากรเป็นหลัก ภายใต้พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 และ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 ซึ่งจะมีการจัดการโดยการสำรวจ ตรวจสอบ กำหนดพื้นที่อนุรักษ์ เผ่าระวัง บำรุงรักษา บูรณะ ปฏิสังขรณ์ และใช้ประโยชน์จากโบราณสถานหรือที่ดินในโบราณสถานนั้น (กรมศิลปากร. สำนักโบราณคดี, 2556) รวมถึงจะมีการศึกษาที่เน้นไปที่การศึกษาประวัติศาสตร์และโบราณคดีผ่านโบราณสถานและโบราณวัตถุที่ค้นพบ นอกจากนี้ยังมีเมืองเก่าในลักษณะนี้อีกหลายเมืองที่ไม่ได้รับการอนุรักษ์และการจัดการที่ดีและเหมาะสมทำให้ได้รับผลกระทบทั้งจากธรรมชาติและมนุษย์ โดยปัจจุบันการจัดการเมืองเก่าส่วนใหญ่จะให้ความสำคัญไปที่เมืองเก่าที่มีชีวิต (Living city) มากกว่าเมืองเก่าที่ตายแล้ว โดยการดำเนินการโดยสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นหลัก ภายใต้ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์และเมืองเก่า พ.ศ. 2564 ดังที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของเมืองเก่าที่ตายแล้วซึ่งสำคัญไม่ต่างไปจากเมืองเก่าที่ยังมีชีวิต เนื่องจากพื้นที่เมืองเก่าที่ตายแล้วเหล่านั้น ยังคงหลงเหลือร่องรอยและมรดกวัฒนธรรมของเมืองซึ่งมีคุณค่ายิ่งต่อสังคมปัจจุบันในหลายมิติทั้งในด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี วัฒนธรรม ความสัมพันธ์กับชุมชนปัจจุบัน และความสามารถในการต่อยอดเพื่อประโยชน์ด้านอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจหรือสังคม จึงควรค่าอย่างยิ่งแก่การจัดการที่เหมาะสม

เมืองเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นเมืองที่มีประวัติศาสตร์และพัฒนาการทางวัฒนธรรมการตั้งถิ่นฐานและร่องรอยกิจกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์มาอย่างยาวนาน ตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ และมีหลักฐานแสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองของเมืองตั้งแต่สมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์ ราวพุทธศตวรรษที่ 11 ถือเป็นเมืองสำคัญแห่งหนึ่งของภาคใต้ ที่มีที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ต่างไปจากชุมชนอื่น ๆ ในช่วงเวลาใกล้เคียงกัน กล่าวคือเมืองเวียงสระเป็นเมืองที่ตั้งเข้ามาในแผ่นดิน ตั้งอยู่บริเวณริมแม่น้ำตาปี บนที่ราบระหว่างแนวเทือกเขา โดยชุมชนอื่น ๆ มักตั้งอยู่ใกล้ชายฝั่งทะเลทั้งสองฝากฝั่ง คือ อ่าวไทยและอันดามัน อีกทั้งลักษณะของเมืองมีการแบ่งออกเป็นสองส่วน คือ เมืองชั้นนอกและเมืองชั้นใน โดยมีแนวคูเมืองกั้น นอกจากนี้ภายในเมืองยังพบหลักฐานทางโบราณคดีมากมาย อาทิ พระพุทธรูปหินทรายสกุลช่างสารนาถ พระวิษณุหินศิลปะปัลลวะ พระวุกโกวระศิลปะโจฬะ เป็นต้น และยังเป็นเมืองที่สำคัญแห่งหนึ่งที่มีการปฏิสัมพันธ์และติดต่อกับเมืองอื่น ๆ (สุขกมล วงศ์สุวรรณ, 2555) ปัจจุบันเมืองเวียงสระมีลักษณะเป็นเมืองเก่าที่ตายแล้ว หรือมีลักษณะเป็นชุมชนโบราณหรือเมืองโบราณ ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานเมื่อวันที่ 27 กันยายน พ.ศ. 2479 (กรมศิลปากร, 2533) สภาพปัจจุบันของเมืองเวียงสระปรากฏให้เห็นร่องรอยของคูเมือง (คูน้ำ) โดยใน ส่วนเมืองชั้นในมีสภาพถูกปล่อยทิ้งร้าง ปรากฏเนินโบราณสถาน สระน้ำโบราณ และแหล่งโบราณคดีใต้ชั้นดิน ส่วนเมืองชั้นนอกปัจจุบันเป็นที่ตั้งของวัดเวียงสระ และเนื่องจากเมืองเวียงสระเป็นเมืองเก่าที่ตายแล้วจึงทำให้มรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระ ปรากฏและถูกถ่ายทอดผ่านงานศิลปกรรม ตำนาน เรื่องเล่า และเรื่องราวของเมือง ซึ่งสิ่งที่ยังคงปรากฏเหล่านั้น ล้วนแล้วแต่เป็นร่องรอยจากอดีตอันเป็นมรดกที่มีคุณค่า และสำคัญยิ่งต่อเมืองเวียงสระ ทั้งนี้การศึกษาเมืองเวียงสระที่ผ่านมาในอดีตมักมุ่งเน้นไปที่การศึกษาทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์เป็นสำคัญ การจัดการมรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระในปัจจุบันมุ่งเน้นไปที่โบราณวัตถุเฉพาะที่สำคัญ โบราณวัตถุอีกส่วนหนึ่งไม่ได้รับการอนุรักษ์ โบราณสถานไม่มีการขุดแต่งและการอนุรักษ์แต่อย่างใดทำให้มีความเสื่อมสภาพและพื้นที่เมืองยังถูกทำลายค่อนข้างมากทั้งจากธรรมชาติและจากมนุษย์ที่ตั้งใจและไม่ตั้งใจ รวมถึงเมืองเวียงสระยังไม่ได้เป็นที่รับรู้ของผู้คนในยุคปัจจุบันมากนัก

ด้วยเหตุนี้จึงสมควรอย่างยิ่งแก่การศึกษาโดยการประเมินคุณค่าและความหมายของมรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระและการเสนอแนวทางการจัดการมรดกวัฒนธรรมอย่างเป็นระบบ เพื่อที่จะสามารถธำรงรักษาและใช้ประโยชน์จากมรดกวัฒนธรรมอันทรงคุณค่าทั้งหลายเหล่านี้ให้ดำรงสืบทอดสู่คนรุ่นหลังเป็นมรดกคู่เมืองเวียงสระ และประเทศชาติสืบไป

ภาพที่ 1 เมืองเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อประเมินคุณค่าและความหมายของมรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี
2. เพื่อเสนอแนะแนวทางการจัดการมรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตด้านพื้นที่ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาเฉพาะในพื้นที่เมืองเวียงสระที่ขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถาน ตามประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 53 ตอนที่ 34 วันที่ 27 กันยายน พ.ศ. 2479 (กรมศิลปากร, 2533) (พื้นที่ภายในบริเวณที่ปรากฏร่องรอยคูน้ำคันดิน) ที่มีอาณาบริเวณทิศเหนือจรดคลองตาล ทิศใต้จรดแนวคูเมืองชั้นนอกด้านทิศใต้ ทิศตะวันออกจรดแนวคูเมืองชั้นนอกด้านทิศตะวันออก และทิศตะวันตกจรดลำท่ากุ่ม (แม่น้ำตาปีสายเดิม) ปัจจุบันตั้งอยู่หมู่ที่ 7 บ้านเวียง ตำบลเวียงสระ อำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี และจะใช้พื้นที่ตำบลเวียงสระ อำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ในการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา ผู้วิจัยมุ่งศึกษาคุณค่าและความหมายของมรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระที่เกิดจากการประเมินโดยชุมชนและกำหนดคุณค่าตามแนวคิดคุณค่าและความหมายของมรดกวัฒนธรรมของ วิลเลียม ดี โลเป้ (Lipe, 1984) และมุ่งศึกษาแนวทางการจัดการมรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระ โดยวิเคราะห์ตามสภาพของมรดกวัฒนธรรมและพื้นที่ ความเห็นของชุมชนผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการเมือง และหลักการจัดการมรดกวัฒนธรรมและเมืองเก่า

การทบทวนวรรณกรรม

การวิจัยเรื่อง “แนวทางการจัดการมรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี” มีการทบทวนแนวคิดและทฤษฎี ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับมรดกวัฒนธรรม

มรดกวัฒนธรรมจะมีคำเรียกอย่างหลากหลายโดยแต่ละคำจะมีความนิยมใช้เรียกแตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่และช่วงเวลา คือ คำว่า “สมบัติวัฒนธรรม (Cultural property)” “ทรัพย์สินวัฒนธรรม (Cultural asset)” “มรดกวัฒนธรรม (Cultural heritage)” และ “ทรัพยากรวัฒนธรรม (Cultural resource)” ซึ่งปัจจุบันนิยมใช้คำว่า มรดกวัฒนธรรมและทรัพยากรวัฒนธรรม ซึ่งอาจมีการใช้แต่ละคำสลับแทนที่กันไปมา แต่สื่อความหมายเช่นเดียวกัน (ธนิช เลิศชาญฤทธ์, 2554) ซึ่งมรดกวัฒนธรรม หมายถึง

ผลงานสร้างสรรค์ของชนในชาติอันมีคุณค่า ส่งผ่านมาจากคนรุ่นก่อนและเป็นประจักษ์พยานของพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ ทั้งยังรวมถึงสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้นและระบบนิเวศที่มีคุณค่า อันสะท้อนความสำเร็จของคนในอดีต แสดงถึงวัฒนธรรมที่โดดเด่นเป็นอัตลักษณ์ของพื้นที่ มีการสืบทอดจากอดีตถึงปัจจุบันและควรค่าแก่การสืบทอดต่อไป ในอนาคต (สมาคมอิโคโมสไทย, 2554) โดยมรดกวัฒนธรรมแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ 1. มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องได้ (Tangible cultural heritage) หมายถึง สิ่งก่อสร้าง สิ่งของ หรือวัตถุต่าง ๆ ที่จับต้องและสัมผัสได้ด้วยมือหรือมองเห็นด้วยตา แบ่งเป็นมรดกวัฒนธรรมที่อยู่ติดที่หรือมรดกวัฒนธรรมที่เคลื่อนย้ายไม่ได้ (Immovable cultural heritage) และมรดกวัฒนธรรมที่เคลื่อนย้ายได้ (Movable cultural heritage) (ธนิช เลิศชาญฤทธ์, 2554) และ 2. มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ หรือมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม (Intangible cultural heritage) หมายถึง การปฏิบัติ การเป็นตัวแทน การแสดงออก ความรู้ ทักษะ ตลอดจนเครื่องมือ วัตถุ สิ่งประดิษฐ์ และพื้นที่ทางวัฒนธรรมอันเป็นผลมาจากการปฏิบัติเหล่านั้น แบ่งประเภทได้เป็น (1) ประเพณี และการแสดงออกของมุขปาฐะและภาษา (2) ศิลปะการแสดง (3) แนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรมและงานเทศกาล (4) ความรู้และการปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล และ (5) งานช่างฝีมือดั้งเดิม (Unesco, 2003)

จากแนวคิดมรดกวัฒนธรรมที่กล่าวไปในข้างต้น ผู้วิจัยจะนำมาใช้เป็นกรอบสำหรับการวิจัย โดยจะใช้เพื่อกำหนดนิยามและประเภทของมรดกวัฒนธรรมซึ่งจะนำไปสู่แนวทางการจัดการมรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระ

2. แนวคิดเกี่ยวกับคุณค่าและความหมายของมรดกวัฒนธรรม

มรดกวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มีความหมาย (Value) และความหมาย (Meaning) ซึ่งมนุษย์เป็นผู้กำหนดขึ้น โดยจะแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับกรอบเกณฑ์ทางปัญญา ประวัติศาสตร์ และจิตวิทยาสังคม หรือพื้นฐานทางสังคม รวมทั้งบริบทอื่น ๆ ของสังคมวัฒนธรรมนั้น ๆ ที่ปัจเจกชนหรือกลุ่มคนยึดถือ (สายนต์ ไพโรชาญจิตร, 2547)

วิลเลียม ดี โลปป์ (Lipe, 1984) เสนอว่าคุณค่าของมรดกวัฒนธรรมมี 4 ประการ ได้แก่ 1. คุณค่าเชิงสัญลักษณ์ (Associative/Symbolic value) 2. คุณค่าเชิงวิชาการ

(Informational value) 3. คุณค่าเชิงสุนทรียะ (Aesthetic value) และ 4. คุณค่าเชิงเศรษฐกิจ (Economic value) แต่ทั้งนี้ ธนิก เลิศชาญฤทธ์ (2554) ได้เสนอคุณค่าของมรดกวัฒนธรรมเพิ่มเติมจากคุณค่าทั้ง 4 ประการที่เสนอโดย วิลเลียม ดี โลปป์ อีกประการหนึ่ง คือ คุณค่าเชิงจิตวิญญาณ ที่แสดงให้เห็นถึงมรดกวัฒนธรรมถูกนำมาใช้ในการเป็นเครื่องมือแสดงอัตลักษณ์ของชุมชน อำเภอ จังหวัด หรือประเทศ และถูกใช้ในการสร้างความ เป็นปึกแผ่นของกลุ่มต่าง ๆ ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ

จากแนวคิดคุณค่าและความหมายของมรดกวัฒนธรรมที่กล่าวไปในข้างต้น ผู้วิจัยจะนำมาเป็นกรอบสำหรับการวิจัย โดยจะใช้เพื่อประเมินคุณค่าและความหมายของมรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระ

3. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการมรดกวัฒนธรรม

การจัดการมรดกวัฒนธรรมเป็นศาสตร์แขนงหนึ่ง que พัฒนาจากแนวคิด (Concept) แนวทาง (Approach) และวิธีวิทยา (Methodology) ที่มีพื้นฐานมาจากศาสตร์สาขาวิชาโบราณคดี และในขณะเดียวกันศาสตร์สาขาการจัดการมรดกวัฒนธรรมยังมีการพัฒนาและบูรณาการกับศาสตร์วิชาสาขาต่าง ๆ ทั้งเชิงวิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ จึงมีลักษณะเป็นศาสตร์ที่เป็นสหวิทยา (Interdisciplinary science) หรือพหุวิทยา (Multidisciplinary science) (เกรียงไกร วัฒนาสวัสดิ์, 2555)

วิลเลียม ดี โลปป์ (Lipe, 1984) แบ่งกระบวนการจัดการมรดกวัฒนธรรมออกเป็น 5 กระบวนการ ได้แก่ 1. การจัดทำบัญชีรายชื่อแหล่งมรดกวัฒนธรรม 2. การประเมินมรดกวัฒนธรรม 3. การระบุผลกระทบและข้อขัดแย้งในการจัดการมรดกวัฒนธรรม โดยผลกระทบแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ ผลกระทบจากกิจกรรมอื่น และผลกระทบจากการพัฒนาและการจัดการมรดกวัฒนธรรมต่อสังคม ชุมชนและกลุ่มชน 4. การทำงานและปรึกษาหารือร่วมกับชุมชนและผู้เกี่ยวข้องอื่น และ 5. การพัฒนาโครงการหรือรายการสำหรับการปกป้อง การเข้าถึงและการให้ความรู้แก่สาธารณะ

ธนิก เลิศชาญฤทธ์ (2554) เสนอว่าการดำเนินการจัดการมรดกวัฒนธรรมให้บรรลุตามเป้าหมายจะต้องกำหนดการดำเนินการที่เป็นกระบวนการ (Processes) และมีลำดับขั้นตอน (Procedures) แม้การจัดการมรดกวัฒนธรรมอาจมีความแตกต่างกันไป

ตามแต่ละบริบท ซึ่งขึ้นอยู่กับสภาพการณ์ (Circumstances) และยุทธวิธี (Strategy) ของแต่ละสังคมและประเภทของมรดกวัฒนธรรม โดยได้มีการกำหนดกระบวนการจัดการมรดกวัฒนธรรมไว้ 3 กระบวนการ ได้แก่ 1. การประเมินความสำคัญ (Assessing significance) 2. การวางแผนการจัดการ (Planning for management) และ 3. การกำหนดรายการการจัดการ (Management program)

เกรียงไกร วัฒนาสวัสดิ์ (2555) สรุปและจำแนกกระบวนการจัดการมรดกวัฒนธรรมเป็น 3 กระบวนการกว้าง ๆ ได้แก่ 1. ขั้นตอนก่อนดำเนินการจัดการมรดกวัฒนธรรม คือ การสำรวจหรือศึกษาวิจัยเบื้องต้นเกี่ยวกับมรดกวัฒนธรรม การจัดทำบัญชีรายการ และประเมินคุณค่าและความสำคัญ 2. ขั้นตอนในช่วงระหว่างดำเนินการจัดการมรดกวัฒนธรรม คือ การกำหนดแผนการปฏิบัติงาน หรือแผนการจัดการที่มีความเหมาะสมกับพื้นที่และประเภทของมรดกวัฒนธรรม และ 3. ขั้นตอนหลังดำเนินการจัดการมรดกวัฒนธรรม คือ การสื่อความหมายมรดกวัฒนธรรม

จากแนวคิดการจัดการมรดกวัฒนธรรมที่กล่าวไปในข้างต้น ผู้วิจัยจะนำมาใช้เป็นกรอบสำหรับการวิจัย โดยจะใช้วิเคราะห์ร่วมกับแนวคิดการจัดการเมืองเก่าเพื่อเสนอแนะแนวทางการจัดการมรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระ

4. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเมืองเก่า

การอนุรักษ์หรือการจัดการเมืองหรือส่วนของเมืองมีพื้นฐานในการจัดการคล้ายคลึงกับการจัดการมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องได้ โดยเฉพาะที่เป็นสิ่งก่อสร้าง โบราณสถาน แหล่งประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และโบราณคดี แต่มีความแตกต่างกันบางประการ คือ ในเมืองที่เป็นเมืองเก่าหรือย่านเก่าจะมีความซับซ้อนในหลาย ๆ เรื่อง อาทิ สังคม วัฒนธรรม วิถีทางเศรษฐกิจ ผู้คน และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (ยงธนิษฐ์ พิมลเสถียร, 2556)

เฟลเดน และโจกิลเฮโต (Fielden & Jokilehto, 1993) ได้เสนอหลักการอนุรักษ์เมืองเก่าในลักษณะของการวางแผนการอนุรักษ์เมืองประวัติศาสตร์ไว้ 4 ประการ ได้แก่ 1. การผนวกการอนุรักษ์เข้าไปในแผนพัฒนาเมือง (Integrated conservation) 2. การควบคุมการเปลี่ยนแปลง (Control of change) 3. การออกแบบสิ่งก่อสร้างทดแทน

(Infill design) 4. การบริหารจัดการ (Administrative actions) โดยการบริหารจัดการเมือง
เก่าจะแตกต่างกันในกรณีเมืองเก่าที่ยังมีชีวิตหรือมีกิจกรรม (Living city) และเมืองเก่าที่
ตายแล้วหรือไร้กิจกรรม (Dead city)

ยงธนิศร์ พิมลเสถียร (2556) ประมวลและเรียบเรียงหลักการอนุรักษ์เมืองและ
ส่วนของเมืองออกเป็น 6 ประการ คือ 1. การระบุแหล่งมรดกวัฒนธรรม (Identification)
2. กำหนดทางเลือกวิธีการอนุรักษ์ (Alternative conservation treatments) โดยมี
ทางเลือกใน 7 ระดับ ได้แก่ การป้องกัน (Protection) การสงวนรักษา (Preservation)
การบูรณะ (Restoration) การฟื้นฟู (Rehabilitation) การปฏิสังขรณ์หรือการสร้างขึ้นใหม่
(Reconstruction) การย้ายที่ตั้ง (Relocation) และการสื่อความหมาย (Interpretation)
3. การบูรณาการแผนการอนุรักษ์กับแผนพัฒนาเมือง (Integrated urban development
and conservation plans) โดยทำได้ 2 ลักษณะ คือ จัดทำแผนอนุรักษ์เป็นเอกเทศ
(Stand-alone plan) และผนวกแผนงานและโครงการอนุรักษ์ในแผนพัฒนาเมือง
(Integrated plan) 4. การควบคุมการเปลี่ยนแปลง (Control of change) 5. การออกแบบ
สิ่งก่อสร้างเพิ่มเติม (Infill design) และ 6. การบริหารจัดการและเตรียมบุคลากรวิชาชีพ
(Administration and professionals)

ส่วนสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (2554)
ซึ่งเป็นหน่วยงานหลักของไทยในการดูแลและรับผิดชอบงานเกี่ยวกับเมืองเก่า กำหนด
หลักการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่า ไว้ดังนี้ 1. รักษาเอกลักษณ์ของเมืองเก่าในด้าน
ต่าง ๆ คือ ภูมิทัศน์ โครงสร้างของเมือง สิ่งก่อสร้าง วิถีชีวิต และกิจกรรมทางสังคมและ
เศรษฐกิจ 2. กำหนดขอบเขตพื้นที่อนุรักษ์และพื้นที่พัฒนาอย่างชัดเจน 3. การฟื้นฟูสิ่งที่
เสื่อมโทรมและถูกทำลายให้คืนสภาพ 4. การเสริมสร้างองค์ประกอบต่าง ๆ ของเมืองให้
สามารถดำเนินกิจกรรมในสังคมร่วมสมัยได้ 5. กำหนดกฎเกณฑ์ ระเบียบ กฎหมาย
ข้อบังคับ แนวทางการพัฒนาเมือง และแรงจูงใจในการอนุรักษ์เมือง 6. พัฒนาระบบ
สาธารณูปโภคที่สอดคล้องกับโครงสร้างของเมืองเก่า และ 7. กำหนดหรือแต่งตั้ง
คณะกรรมการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าในระดับเมือง

จากแนวคิดการจัดการเมืองเก่าที่กล่าวไปในข้างต้น ผู้วิจัยจะนำมาใช้เป็นกรอบสำหรับการวิจัย โดยจะใช้วิเคราะห์ร่วมกับแนวคิดการจัดการมรดกวัฒนธรรมเพื่อเสนอแนะแนวทางการจัดการมรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระ

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้ทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการมรดกวัฒนธรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเมืองเวียงสระในมิติต่าง ๆ โดยได้ทบทวนงานวิจัยเรื่อง “พัฒนาการทางวัฒนธรรมของชุมชนโบราณเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี จากหลักฐานทางโบราณคดี” (สุขกมล วงศ์สวรรค์, 2555) “การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม: ทางเลือกสำหรับโบราณสถานสระมรกต จังหวัดปราจีนบุรี” (สหสัณญ์ สัจจกุลวนิชย์, 2557) “แนวทางการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเมืองเวียงสระ” (รัตพล สุวรรณโชติ และคณะ, 2559) และ “การพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวชุมชนเมืองโบราณเวียงสระ” (พระมหาศุภชัย สุขโข (วงศ์พิพันธ์) และคณะ, 2564) เพื่อศึกษาข้อมูลการวิจัยที่ผ่านมาที่เกี่ยวข้องกับการจัดการมรดกวัฒนธรรมและเมืองเวียงสระที่จะนำไปสู่การเสนอแนะแนวทางการจัดการเมืองเวียงสระอย่างเหมาะสมต่อไป

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ในการศึกษา โดยเก็บข้อมูลการวิจัยภาคสนามและการศึกษาเอกสารประกอบ ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้มาตรวจสอบ วิเคราะห์โดยการพรรณนาและสรุปความคิดเห็น โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลและการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง การศึกษาวิจัยนี้ รวบรวมข้อมูลจากการศึกษาภาคสนามและการศึกษาเอกสาร โดยคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง และจัดเก็บข้อมูล ดังนี้

1.1 การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) กลุ่มตัวอย่างจำนวน 15 คน โดยแบ่งกลุ่มตัวอย่างของผู้ให้ข้อมูลออกเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

1.1.1 กลุ่มชาวบ้าน ตำบลเวียงสระ อำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยใช้วิธีการสุ่มแบบบังเอิญ (Accidental sampling) โดยคัดเลือกจากตัวแทนของชาวบ้านที่อยู่อาศัยในพื้นที่ตำบลเวียงสระมาตั้งแต่กำเนิดและอาศัยอยู่เป็นเวลานานไม่น้อยกว่า 30 ปี และเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับมรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระโดยตรง รวมถึงมีความสนใจในการให้ข้อมูล จำนวน 10 คน เนื่องจากชาวบ้านเป็นบุคคลที่สืบทอดมรดกวัฒนธรรม ทำให้สามารถทราบถึงข้อมูลเกี่ยวกับมรดกวัฒนธรรม และการให้คุณค่าและความหมายของมรดกทางวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระของชุมชน เพื่อนำมาเป็นข้อมูลในการประเมินคุณค่าและความหมายของมรดกวัฒนธรรม ตลอดจนเป็นข้อมูลต่อการเสนอแนะแนวทางในการจัดการมรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระ โดยใช้แบบสัมภาษณ์ในการเก็บข้อมูล ซึ่งมีรายละเอียดของแนวคำถามในการสัมภาษณ์ คือ รายการมรดกวัฒนธรรม ลักษณะของมรดกวัฒนธรรม คุณค่าของมรดกวัฒนธรรมเชิงสัญลักษณ์ เชิงวิชาการ เชิงสุนทรียะ และเชิงเศรษฐกิจโดยการประเมินของชุมชน ความสำคัญของมรดกวัฒนธรรม และการใช้ประโยชน์จากมรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระ

1.1.2 กลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการเมืองเวียงสระ อำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive sampling) จำนวน 5 รูป/คน ได้แก่ พระสงฆ์วัดเวียงสระ ผู้นำท้องที่ ผู้นำท้องถิ่น ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น และประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอเวียงสระ เนื่องจากบุคคลดังกล่าวเป็นผู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับการจัดการเมืองเวียงสระ และสามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับการอนุรักษ์ พัฒนา และบริหารจัดการเมืองเวียงสระ ทำให้สามารถทราบถึงรูปแบบและแนวทางในการบริหารจัดการเมืองเวียงสระที่ผ่านมาและในปัจจุบัน เพื่อนำมาวิเคราะห์ศึกษาแนวทางในการเสนอแนะแนวทางการจัดการมรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระ โดยใช้แบบสัมภาษณ์ในการเก็บข้อมูล ซึ่งมีรายละเอียดของคำถามในการสัมภาษณ์ คือ ลักษณะทั่วไปและสภาพปัจจุบันของมรดกวัฒนธรรม การอนุรักษ์ พัฒนาและบริหารจัดการมรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระที่ผ่านมาและในปัจจุบัน และข้อเสนอแนะแนวทางการจัดการมรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระ

1.2 การสังเกตอย่างไม่มีส่วนร่วม (Non-participant observation) โดยการสังเกตการดำรงอยู่และสภาพของมรดกวัฒนธรรม การใช้ประโยชน์จากมรดกวัฒนธรรมตามการกำหนดคุณค่าของมรดกวัฒนธรรม และสังเกตการจัดการมรดกวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ในพื้นที่เมืองเวียงสระและพื้นที่ตำบลเวียงสระ เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่จะนำมาใช้ในการประเมินคุณค่าและความหมายของมรดกวัฒนธรรม ตลอดจนการเสนอแนะแนวทางในการจัดการมรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระ โดยใช้แบบสังเกตในการเก็บข้อมูล ซึ่งมีรายละเอียดการสังเกต คือ รายการมรดกวัฒนธรรม ประเภทของมรดกวัฒนธรรม บริเวณที่พบมรดกวัฒนธรรม ลักษณะเฉพาะของมรดกวัฒนธรรม สภาพปัจจุบันของมรดกวัฒนธรรม การใช้ประโยชน์มรดกวัฒนธรรม ตามแนวคิดคุณค่าและความหมายของมรดกวัฒนธรรมเชิงสัญลักษณ์ เชิงวิชาการ เชิงสุนทรียะ และเชิงเศรษฐกิจ รูปแบบและสภาพการจัดการมรดกวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน และข้อมูลบันทึกเพิ่มเติม

1.3 การศึกษาเอกสาร โดยการศึกษาค้นคว้าเอกสาร หนังสือ ตำรา เอกสาร วิจัย บทความทางวิชาการ ข้อมูลการศึกษาต่าง ๆ และข้อมูลจากระบบอิเล็กทรอนิกส์ ที่เกี่ยวข้องกับเมืองเวียงสระในมิติต่าง ๆ ได้แก่ ประวัติศาสตร์ โบราณคดี มรดกวัฒนธรรม และการศึกษาและการจัดการภายในพื้นที่ โดยนำเนื้อหาและประเด็นสำคัญมาวิเคราะห์ร่วมกับข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสังเกตอย่างไม่มีส่วนร่วม

2. การตรวจสอบข้อมูล ผู้วิจัยตรวจสอบและประเมินความน่าเชื่อถือของข้อมูล ผ่านการตรวจสอบสามเส้า (Triangulation) โดยการเทียบเคียงข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก ข้อมูลการสังเกตอย่างไม่มีส่วนร่วม และข้อมูลจากเอกสารที่มีแหล่งที่มาที่น่าเชื่อถือและผ่านการตรวจสอบข้อมูลมาแล้ว รวมถึงได้นำข้อมูลที่ตรวจสอบแล้วกลับไปให้กลุ่มตัวอย่างตรวจสอบอีกครั้งเพื่อความถูกต้องของข้อมูล และนำข้อมูลที่ได้มาตรวจสอบพร้อมกับแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องเพื่อตรวจสอบความสอดคล้องและประเด็นที่ครบถ้วนสมบูรณ์

3. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษารวบรวมและผ่านการตรวจสอบแล้วมาวิเคราะห์ตามความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย คือ 1. คุณค่า

และความหมายของมรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระ และ 2. แนวทางการจัดการมรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระ ซึ่งวิเคราะห์จากการนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตอย่างไม่มีส่วนร่วม และการศึกษาเอกสารมาประเมินและวิเคราะห์ตามกรอบแนวคิดคุณค่าของมรดกวัฒนธรรมและกรอบแนวคิดจัดการมรดกวัฒนธรรมและการจัดการเมืองเก่า รวมถึงข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้อง แล้วจึงสรุปผลในรูปแบบเชิงพรรณนา เป็น 2 ประเด็นตามวัตถุประสงค์

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “แนวทางการจัดการมรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี” มีผลการศึกษาวิจัยดังนี้

1. คุณค่าและความหมายของมรดกทางวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระ

คุณค่าและความหมายของมรดกวัฒนธรรมสามารถประเมินได้อย่างหลากหลายรูปแบบ ขึ้นอยู่กับหลักเกณฑ์และวิธีการที่ใช้ในการประเมิน โดยการประเมินคุณค่าและความหมายของมรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระครั้งนี้ ใช้หลักเกณฑ์คุณค่าของวิลเลียม ดี โลเป (Lipe, 1984) และใช้รูปแบบการประเมินโดยประเมินจากความคิดเห็นของชุมชน ประกอบกับรูปแบบการใช้ประโยชน์มรดกวัฒนธรรมตามเกณฑ์คุณค่า ซึ่งปรากฏผลการประเมินคุณค่าและความหมายของมรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระ ดังนี้

1.1 คุณค่าเชิงสัญลักษณ์ คือ การเป็นตัวแทนของอดีตหรือชุมชนที่ปรากฏในปัจจุบันในรูปแบบของสัญลักษณ์และความทรงจำร่วมซึ่งสามารถสื่อความหมายและสะท้อนอัตลักษณ์ของชุมชนได้ โดยมรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระถูกนำมาใช้ในฐานะตัวแทนของอดีตและความทรงจำร่วมของชุมชนและอำเภอเวียงสระ โดยมรดกวัฒนธรรมที่ชุมชนเห็นว่าเป็นตัวแทนหรือสัญลักษณ์สำคัญของเมืองเวียงสระ คือ พระวิษณุหิน 4 กร ลอยตัว ศิลปะปัลลวะ สระน้ำโบราณ วัดเวียงสระ และพื้นที่เมืองเวียงสระภายในบริเวณคูเมือง กล่าวคือ ลักษณะทางกายของเมืองที่มีคูน้ำล้อมรอบ ซึ่งมรดกวัฒนธรรมเหล่านี้มักจะถูกใช้เป็นตัวแทนของเมืองเวียงสระอยู่เสมอทั้ง อีกทั้ง มรดกวัฒนธรรมส่วนหนึ่งยังถูกนำไปใช้ในการออกแบบเป็นสัญลักษณ์ของหน่วยงานหรือ

องค์กรภายในอำเภอเวียงสระด้วย ได้แก่ 1. วัด กำแพงเมือง และสระน้ำโบราณ ถูกนำไปออกแบบเป็นตราอำเภอเวียงสระ ตราเทศบาลตำบลเมืองเวียง และตราเทศบาลตำบลเวียงสระ 2. วัดนาพอและตำนานเมืองเวียงสระส่วนของพื้นที่ทุ่งนาหลวง ถูกนำไปออกแบบเป็นตราเทศบาลตำบลทุ่งหลวง 3. พระวิษณุหิน 4 กร ลอยตัว ศิลปะปัลลวะ ถูกใช้เป็นตราวัดเวียงสระ 4. ตำนานวัดคลองตาล ถูกนำไปออกแบบเป็นตราวัดคลองตาล และ 5. พระวิษณุและกำแพงเมือง ถูกนำไปออกแบบเป็นตราสภาวัฒนธรรมอำเภอเวียงสระ นอกจากนี้ ยังมีการนำมรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระไปใช้เป็นตัวแทนซึ่งสื่อผ่านคำขวัญ ได้แก่ คำขวัญอำเภอเวียงสระ คือ “ชุมชนเมืองโบราณ สืบสานศรีวิชัย ตลาดใหญ่การค้า ยางพาราชั้นดี มากมีไม้ผล ผู้คนมีน้ำใจ” และคำขวัญเทศบาลตำบลเมืองเวียง คือ “ประตูกาสนา มากค่าปฎิมากรรม งามล้ำน้ำใจ ยิ่งใหญ่อารยธรรม”

ภาพที่ 2 ตราสัญลักษณ์หน่วยงานในอำเภอเวียงสระที่สื่อความหมายจากมรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระ

1.2 คุณค่าเชิงวิชาการ คือ การเป็นแหล่งของข้อมูลและความรู้ในด้านต่าง ๆ ซึ่งสามารถนำไปใช้ประโยชน์ต่อได้ โดยมรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระถูกใช้เพื่อประโยชน์ในการศึกษาทางวิชาการ ในฐานะแหล่งข้อมูลความรู้ในสาขาวิชาต่าง ๆ ได้แก่

ประวัติศาสตร์ ประวัติศาสตร์ศิลปะ โบราณคดี ศาสนา สังคม และวัฒนธรรม โดยมี นักวิชาการทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศมากมายที่ลงมาศึกษาข้อมูลในพื้นที่ เช่น ลูเน็ต เดอ ลาจองกีแยร์ (Lunet de Lajonquière) ดร.เอช.จี. ควอริทซ์ เวลส์ (Dr.H.G. Quaritch Wales) เอ.บี. กริสวอลด์ (A.B. Griswold) สแตนลีย์ เจ.โอ.คอนเนอร์ จูเนียร์ (Stanley J.O' Connor Jr.) สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ศาสตราจารย์ หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล ศาสตราจารย์เกียรติคุณ ดร.ผาสุก อินทราวุฑ และศาสตราจารย์พิเศษศรีศักร วัลลิโภดม เป็นต้น (สุขกมล วงศ์สุวรรณ, 2555) ทั้งนี้ มรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระยังถูกใช้เป็นแหล่งข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์และ วัฒนธรรมท้องถิ่นที่สถานศึกษาในอำเภอเวียงสระและสถาบันอุดมศึกษาต่าง ๆ ใช้เพื่อ ประโยชน์ในทางวิชาการหรือเพื่อการเรียนการสอนของนักเรียน นักศึกษา และนักวิชาการ รวมถึงหน่วยงานและเครือข่ายต่าง ๆ ก็มีการใช้ประโยชน์ในทางวิชาการจากมรดก วัฒนธรรมของเมืองเวียงสระเช่นกัน เช่น สำนักศิลปากรที่ 12 นครศรีธรรมราช มีการศึกษาและพัฒนางานองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับเมืองเวียงสระ เพื่อเป็นข้อมูลทาง ประวัติศาสตร์และโบราณคดีในพื้นที่รับผิดชอบ เป็นต้น นอกจากนี้ พื้นที่เมืองเวียงสระ ยังได้รับการจัดตั้งให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของหน่วยงานต่าง ๆ ด้วย ได้แก่ แหล่งเรียนรู้และ แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และแหล่งเรียนรู้และพื้นที่ปกป้องทรัพยากรท้องถิ่นตาม โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ของเทศบาลตำบลเมืองเวียง และ ศูนย์การเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ของโรงเรียน เวียงสระ และวัดเวียงสระได้มีการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ขึ้นภายในวัดเพื่อใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ ของชุมชน รวมถึงมรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระยังถูกนำไปจัดแสดงในนิทรรศการ ของพิพิธภัณฑ์ต่าง ๆ เช่น พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ไชยา และพิพิธภัณฑ์ภายในวิหารโพธิ์ลังกา วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัด นครศรีธรรมราช เป็นต้น

1.3 คุณค่าเชิงสุนทรียะ คือ คุณลักษณะที่แสดงถึงศิลปะหรือความงาม ซึ่งคุณค่าในด้านนี้ไม่ได้มีแบบแผนตายตัวขึ้นอยู่กับความชอบส่วนบุคคลและปัจจัย

ประกอบต่าง ๆ ดังนั้น ความงามของมรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระจึงได้รับการประเมินที่แตกต่างกันไปตามแต่ละบุคคล โดยในมุมมองของกลุ่มชาวบ้าน คุณค่าของมรดกวัฒนธรรมเชิงสุนทรียะมีอยู่ในมรดกวัฒนธรรมทุกรายการซึ่งอาจมีความสวยงามมากขึ้นไปตามความชื่นชอบส่วนบุคคล และยังพบว่าสุนทรียะของมรดกวัฒนธรรมที่มีต่อชุมชนมีความสัมพันธ์กับความคิดความเชื่อที่ดำรงอยู่ในชุมชน คือ การมีความผูกพันและความเคารพศรัทธาต่อมรดกวัฒนธรรมนั้น ๆ จึงเกิดการให้คุณค่าในเชิงสุนทรียะที่ออกมาในลักษณะของความงามที่เกิดจากความภาคภูมิใจของชุมชน ทั้งนี้ หากประเมินคุณค่าในเชิงสุนทรียะของมรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระด้วยองค์ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ศิลปะ จะพบว่ามีการแสดงให้เห็นถึงคุณค่าของศิลปะในหลายยุคสมัย คือ ศิลปะคุปตะ สกุลช่างสารนาถ ศิลปะปัลลวะ ศิลปะโจฬะ ศิลปะอยุธยา ศิลปะรัตนโกสินทร์ และศิลปะสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น เป็นต้น

1.4 คุณค่าเชิงเศรษฐกิจ คือ การมีมูลค่าในเชิงเศรษฐกิจหรือการถูกนำมาใช้ประโยชน์ในการสร้างมูลค่าและรายได้ โดยมรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระไม่ได้ถูกนำไปใช้ประโยชน์ในทางเศรษฐกิจโดยตรง แต่กลุ่มชาวบ้านมีมุมมองว่ามรดกวัฒนธรรมทั้งหลายของเมืองเวียงสระนั้น มีคุณค่าในเชิงเศรษฐกิจในตัวเองแม้จะไม่ได้ถูกนำมาใช้ประโยชน์ในด้านนี้โดยตรงก็ตาม และยังมองว่ามรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระนั้นสามารถนำมาใช้เป็นทุนทางวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาต่อยอดสร้างมูลค่าเพิ่มในเชิงเศรษฐกิจได้ในด้านต่าง ๆ เช่น การพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่ระลึก และการจัดการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม

นอกจากคุณค่าทั้ง 4 ประการ ดังที่ได้กล่าวไปแล้วนั้น จากการประเมินคุณค่าและความหมายของมรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระ ยังพบว่ามีคุณค่าสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ **คุณค่าเชิงจิตใจ** ซึ่งเกิดจากความผูกพันของกลุ่มชาวบ้านกับมรดกทางวัฒนธรรมนั้น ๆ เป็นความทรงจำและความภาคภูมิใจร่วมกันของชุมชน โดยคุณค่าในด้านนี้สะท้อนผ่านความภาคภูมิใจในมรดกวัฒนธรรมและการมีมรดกวัฒนธรรมเป็นที่ศรัทธาสักการะหรือเป็นที่พึ่งทางจิตใจ ซึ่งคุณค่าในด้านนี้ถือเป็นคุณค่าที่สำคัญที่สุด

สำหรับชุมชน และชุมชนยังมองว่ามรดกวัฒนธรรมทุกรายการมีคุณค่าในเชิงจิตใจอยู่ทั้งสิ้น

2. แนวทางการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระ

จากการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีการจัดการมรดกวัฒนธรรมและการจัดการเมืองเก่า และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสังเกตอย่างไม่มีส่วนร่วมในพื้นที่ พบว่ามรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระบางส่วนได้รับการจัดการ ในขณะที่บางส่วนไม่ได้รับการจัดการอย่างเหมาะสม กล่าวคือ มีเพียงมรดกวัฒนธรรมบางส่วนที่ได้รับการอนุรักษ์ การดูแลรักษา และการสืบทอดและส่งผ่าน หากแต่ยังมีมรดกวัฒนธรรมอีกหลายส่วนที่ไม่ได้รับการอนุรักษ์และดูแลรักษา ทำให้เกิดความเสื่อมสภาพจากธรรมชาติและมนุษย์ทั้งโดยตั้งใจและไม่ตั้งใจ และในปัจจุบันมรดกวัฒนธรรมบางส่วนมีผู้สืบทอดน้อยและขาดการส่งต่อสู่คนรุ่นต่อไป รวมถึงยังพบว่าเครือข่ายของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากภาคส่วนต่าง ๆ ในชุมชนยังมีส่วนสำคัญในการร่วมจัดการมรดกวัฒนธรรมที่ผ่านมาและมีโอกาสและพลังที่จะสามารถร่วมจัดการมรดกวัฒนธรรมให้มีประสิทธิภาพต่อไปได้ในปัจจุบันและอนาคต ทั้งนี้ จากการประเมินคุณค่าและความหมายของมรดกวัฒนธรรมทำให้พบว่า ชุมชนมีความสัมพันธ์กับมรดกวัฒนธรรมอย่างลึกซึ้งและมรดกวัฒนธรรมเหล่านั้นมีคุณค่าเป็นอย่างมาก รวมถึงการพัฒนาของคุณค่าในหลายด้านยังเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการมรดกวัฒนธรรมอีกด้วย จึงได้เสนอแนะแนวทางการจัดการมรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระ โดยแบ่งออกเป็น 3 กระบวนการ ดังนี้

2.1 แนวทางก่อนการดำเนินการจัดการมรดกวัฒนธรรม ก่อนการดำเนินการจัดการมรดกวัฒนธรรมจะต้องศึกษาและทำความเข้าใจ รวมถึงประเมินมรดกวัฒนธรรมนั้น ๆ ก่อน เพื่อที่จะสามารถกำหนดแนวทางการจัดการต่อไปได้ ในกระบวนการนี้จึงได้เสนอแนวทางการดำเนินการ ดังนี้

ตารางที่ 1 แนวทางก่อนการดำเนินการจัดการมรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระ

แนวทางก่อนการดำเนินการจัดการมรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระ	
ขั้นตอนดำเนินการ	กระบวนการดำเนินการ
1. การระบุแหล่งมรดกวัฒนธรรม	การระบุแหล่งมรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระ กำหนดเป็นพื้นที่ภายในบริเวณที่ปรากฏร่องรอยคูเมืองกำแพงเมือง (คูน้ำคันดิน) คือ พื้นที่วัดเวียงสระในปัจจุบัน โดยแบ่งพื้นที่ดังกล่าวออกเป็น 2 ส่วน คือ เมืองชั้นในและเมืองชั้นนอก รวมถึงอาจกำหนดบริเวณโดยรอบเมืองเพิ่มเติมได้ เมื่อระบุแหล่งแล้วจะต้องกำหนดขอบเขตและองค์ประกอบของแหล่ง รวมทั้งศึกษาลักษณะและประวัติศาสตร์ของพื้นที่
2. การสำรวจมรดกวัฒนธรรม	สำรวจมรดกวัฒนธรรมภายในพื้นที่แหล่งที่ระบุไว้ โดยสำรวจทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ซึ่งจะต้องบันทึกข้อมูลของมรดกวัฒนธรรมที่ปรากฏในแหล่ง ได้แก่ ประเภท จำนวน ลักษณะบริบท และสภาพปัจจุบัน
3. การประเมินมรดกวัฒนธรรม	<p>1. ประเมินคุณค่าและความหมายของมรดกวัฒนธรรม โดยประเมินในด้านต่าง ๆ คือ คุณค่าเชิงสัญลักษณ์ เชิงวิชาการ เชิงสุนทรียะ เชิงเศรษฐกิจ และเชิงจิตใจ</p> <p>2. ประเมินความสำคัญของมรดกวัฒนธรรม โดยประเมินตามหลักเกณฑ์ควบคู่ไปกับการประเมินคุณค่าและความหมาย รวมทั้งประเมินเพิ่มเติมตามระดับของความสำคัญ คือ ความสำคัญระดับปัจเจกชน ระดับชุมชน ระดับจังหวัด ระดับภูมิภาค และระดับประเทศ</p> <p>3. ประเมินสภาพของมรดกวัฒนธรรม แบ่งเป็น 2 ด้าน คือ</p> <p>1) ประเมินสภาพการคงอยู่ ความเปราะบาง และความยากง่ายต่อการสูญหาย และ 2) ประเมินการเสื่อมสภาพ โดยประเมินการเสื่อมสภาพโดยธรรมชาติและโดยมนุษย์</p>

แนวทางก่อนการดำเนินการจัดการมรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระ	
ขั้นตอนดำเนินการ	กระบวนการดำเนินการ
4. การจัดทำบัญชีรายการมรดกวัฒนธรรม	นำข้อมูลที่ได้จากขั้นตอนก่อนหน้า มาจัดเรียงเรียงเป็นบัญชีรายการของมรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระ โดยแต่ละรายการจะต้องระบุชื่อ ประเภท จำนวน ลักษณะ คุณค่าและความหมาย ความสำคัญ การคงอยู่ และการเสื่อมสภาพ

2.2 แนวทางการดำเนินการจัดการมรดกวัฒนธรรม จากการทำเนินการตามแนวทางก่อนการดำเนินการจัดการมรดกวัฒนธรรมแล้ว จะทำให้ทราบและเข้าใจในมรดกวัฒนธรรมนั้น ๆ ซึ่งจะเป็นข้อมูลสำคัญในการกำหนดแนวทางการจัดการที่เหมาะสม ในกระบวนการนี้จึงได้เสนอแนวทางการดำเนินการ ดังนี้

ตารางที่ 2 แนวทางการดำเนินการจัดการมรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระ

แนวทางการดำเนินการจัดการมรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระ	
ขั้นตอนดำเนินการ	กระบวนการดำเนินการ
1. การอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรม	1. มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องได้ จะต้องดำเนินการภายใต้พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 และ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 โดยอยู่ในความรับผิดชอบของสำนักศิลปากรที่ 12 นครศรีธรรมราช ทั้งนี้ ชุมชนสามารถร่วมอนุรักษ์ได้โดยแนวทางที่เหมาะสม คือ การช่วยกันดูแลรักษาไม่ให้เกิดผลกระทบทั้งจากธรรมชาติและมนุษย์ การจัดทำเอกสารให้ความหมายมรดกวัฒนธรรม และหากพบว่ามรดกวัฒนธรรมได้รับผลกระทบหรือเสียหายให้แจ้งไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

แนวทางการดำเนินการจัดการมรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระ

ขั้นตอนดำเนินการ**กระบวนการดำเนินการ**

2. มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ใช้แนวทางการอนุรักษ์ โดยการสงวนรักษา คือ การปฏิบัติและสืบทอดต่อไป การจัดการองค์ความรู้ของมรดกวัฒนธรรมนั้น ๆ และการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับมรดกวัฒนธรรม รวมถึงสามารถพัฒนาข้อมูลและเสนอขึ้นทะเบียนในระดับจังหวัด ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 ได้อีกด้วย

2. การพัฒนามรดกวัฒนธรรม

พัฒนาพื้นที่เมืองเวียงสระให้เป็นแหล่งเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี และวัฒนธรรม โดยใช้พื้นที่เมืองเวียงสระทั้งหมดและพิพิธภัณฑสถานภายในวัดเวียงสระ และพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้ทางธรรมชาติ โดยใช้พื้นที่เมืองชั้นใน ซึ่งจะต้องจัดทำป้ายความรู้และป้ายสื่อความหมายเพิ่มเติมจากที่มีอยู่แล้ว และจัดการทางเดินในเมืองชั้นในให้โล่งเตียนขึ้น รวมทั้งจัดให้ครูภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นวิทยากรให้ความรู้ และใช้พื้นที่วัดเวียงสระเป็นจุดประสานงานของแหล่งเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยวนี้

3. การบริหารจัดการมรดกวัฒนธรรม

1. การบริการจัดการในการอนุรักษ์ตามระเบียบแบบแผนการอนุรักษ์โบราณวัตถุสถานให้อยู่ในการบริหารจัดการของสำนักศิลปากรที่ 12 นครศรีธรรมราชเป็นหลัก

2. การบริหารจัดการการอนุรักษ์โดยการดูแลรักษาและพัฒนา ให้การบริหารจัดการอยู่ในความร่วมมือของภาครัฐ คือ เทศบาลตำบลเมืองเวียง และภาคประชาสังคม ตามหลักบรรทัดฐาน คือ บ้าน ได้แก่ ชาวบ้าน อาสาสมัครท้องถิ่นในการดูแลรักษามรดกทางศิลปกรรมอำเภอเวียงสระ ครูภูมิ

แนวทางการดำเนินการจัดการมรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระ

ขั้นตอนดำเนินการ	กระบวนการดำเนินการ
	<p>ปัญหาท้องถิ่น และสภาวัฒนธรรมอำเภอเวียงสระ วัด ได้แก่ วัดเวียงสระ และโรงเรียน ได้แก่ สถานศึกษาในอำเภอเวียงสระ ประสานความร่วมมือกันในการบริหารจัดการ โดยภาครัฐทำหน้าที่ในการกำหนดนโยบายการจัดการและการส่งเสริมและรักษา รวมถึงให้การสนับสนุนการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ส่วนภาคประชาสังคมทำหน้าที่ให้ความร่วมมือและเป็นแกนหลักในการจัดการและจัดกิจกรรมต่าง ๆ ตลอดจนเสนอความคิดเห็นต่อการจัดการในด้านต่าง ๆ ร่วมกัน</p>

2.3 แนวทางหลังการดำเนินการจัดการมรดกวัฒนธรรม เป็นแนวทางที่จะช่วยให้เกิดความต่อเนื่องและความยั่งยืนของมรดกวัฒนธรรมที่ได้รับการจัดการจากกระบวนการก่อนหน้า ซึ่งในกระบวนการนี้ ได้เสนอแนวทางการดำเนินการ ดังนี้

ตารางที่ 3 แนวทางหลังการดำเนินการจัดการมรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระ

แนวทางการดำเนินการจัดการมรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระ	
ขั้นตอนดำเนินการ	กระบวนการดำเนินการ
1. การศึกษาและ สืบทอมนรดก วัฒนธรรม	<p>การรักษาจะต้องดำเนินการอนุรักษ์ตามรูปแบบในกระบวนการที่ผ่านมา และจะต้องดูบริบทที่เปลี่ยนแปลงไปของมรดกวัฒนธรรมนั้น ๆ อยู่เสมอ เพื่อจะอนุรักษ์ได้ทันตามบริบทที่เปลี่ยนไป อีกทั้ง จะต้องคงรักษาการปฏิบัติและสืบทอดไว้ รวมถึงถ่ายทอดสู่คนรุ่นต่อไป และสามารถพัฒนาองค์ความรู้ให้เป็นหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อใช้เป็นข้อมูลเกี่ยวกับมรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระได้</p>

แนวทางหลังการดำเนินการจัดการมรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระ

ขั้นตอนดำเนินการ	กระบวนการดำเนินการ
2. การส่งเสริมกิจกรรมเกี่ยวกับมรดกวัฒนธรรม	<p>1. ส่งเสริมการเรียนรู้ โดยการประสานงานกับสถานศึกษา ในอำเภอเวียงสระ ให้มีการสอดแทรกองค์ความรู้เกี่ยวกับเมืองเวียงสระในการจัดการเรียนการสอนโดยบูรณาการกับหลักสูตรของสถานศึกษา และจัดให้มีการศึกษาในสถานที่จริง โดยมีครูภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้</p> <p>2. ส่งเสริมและสนับสนุนการปฏิบัติและสืบทอด โดยหน่วยงานท้องถิ่นอย่างเทศบาลตำบลเมืองเวียง จะต้องส่งเสริมและสนับสนุนกิจกรรมตามประเพณีของชุมชน โดยอาจจัดเป็นโครงการไว้ในแผนปฏิบัติการของหน่วยงาน หรือส่งเสริมตามสมควรแก่บริษัท</p>

จากข้อเสนอแนะแนวทางการจัดการมรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระ ทั้ง 3 กระบวนการ ดังที่ได้กล่าวไปข้างต้นนั้น ผู้รับผิดชอบในการจัดการควรจะเป็นเทศบาลตำบลเมืองเวียงซึ่งเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของพื้นที่ และประสานความร่วมมือกับชุมชนท้องถิ่น เครือข่ายสังคมวัฒนธรรมในพื้นที่ และภาคการศึกษาเข้าร่วมจัดการ ซึ่งภาคส่วนสำคัญที่สุดที่จะต้องมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน คือ ชุมชนผู้เป็นเจ้าของวัฒนธรรม กล่าวคือ ชาวบ้านตำบลเวียงสระ จะต้องเข้าไปมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในทุกส่วนของกระบวนการจัดการ

อภิปรายผล

จากการศึกษาวิจัยและข้อสรุปผลการศึกษานำมาอภิปรายผลการศึกษาได้เป็น 2 ประเด็น ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ผลการศึกษาการประเมินคุณค่าและความหมายของมรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่ามีคุณค่าและความหมายในเชิงสัญลักษณ์

เชิงวิชาการ และเชิงสุนทรีย์ะ รวมถึงกลุ่มชาวบ้านยังมองว่ามีคุณค่าในเชิงเศรษฐกิจด้วย ซึ่งผลดังกล่าวมีความสอดคล้องตามแนวคิดและทฤษฎีของ วิลเลียม ดี โลเป้ (Lipe, 1984) ซึ่งจำแนกคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมออกเป็น 4 ประการ คือ คุณค่าเชิงสัญลักษณ์ คุณค่าเชิงวิชาการ คุณค่าเชิงสุนทรีย์ะ และคุณค่าเชิงเศรษฐกิจ นอกจากนี้ การประเมินคุณค่าและความหมายของมรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระ ยังพบว่ามีคุณค่าสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ คุณค่าเชิงจิตใจ ซึ่งเกิดจากความรับรู้และความผูกพันต่อมรดกวัฒนธรรมร่วมกันของชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับคุณค่าเชิงจิตวิญญาณของ ธนิก เลิศชาญฤทธิ์ (2554) ที่เสนอเพิ่มเติมจากแนวคิดของ วิลเลียม ดี โลเป้ ทั้งนี้ ยังเห็นได้ว่าคุณค่าและความหมายของมรดกวัฒนธรรมนั้นไม่ได้มีความแน่นอนตายตัว แต่มีความแตกต่างกันซึ่งขึ้นอยู่กับบริบททางสังคมวัฒนธรรมและความคิดความเชื่อของชุมชน กลุ่มบุคคล หรือปัจเจกชนด้วย รวมถึงคุณค่าและความหมายของมรดกวัฒนธรรมนั้นยังมีลักษณะที่เป็นพลวัต (Dynamic) กล่าวคือ สามารถเปลี่ยนแปลงไปได้ตามกาลเวลา หรือตามบริบทของมรดกวัฒนธรรมหรือบริบททางสังคมที่มีความเปลี่ยนแปลงไป

2. ผลการศึกษาแนวทางการจัดการมรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งได้ทำการวิเคราะห์และเสนอแนะแนวทางการจัดการโดยแบ่งเป็น (1) แนวทางก่อนการดำเนินการจัดการมรดกวัฒนธรรม คือ การระบุแหล่งมรดกวัฒนธรรม การสำรวจมรดกวัฒนธรรม การประเมินมรดกวัฒนธรรม และการจัดทำบัญชีรายชื่อมรดกวัฒนธรรม (2) แนวทางการจัดการมรดกวัฒนธรรม คือ การอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรม การพัฒนามรดกวัฒนธรรม และการบริหารจัดการมรดกวัฒนธรรม และ (3) แนวทางหลังการดำเนินการจัดการมรดกวัฒนธรรม คือ การรักษาและสืบทอดมรดกวัฒนธรรม และการส่งเสริมกิจกรรมเกี่ยวกับมรดกวัฒนธรรมนั้น จะเห็นได้ว่าการแบ่งกระบวนการการจัดการออกเป็น 3 กระบวนการหลักดังกล่าวนี้ สอดคล้องกับแนวคิดของ เกรียงไกร วัฒนาสวัสดิ์ (2555) ซึ่งแบ่งขั้นตอนการจัดการมรดกวัฒนธรรมออกเป็น 3 กระบวนการ คือ ขั้นตอนก่อน ขณะ และหลังการจัดการ และจากการเสนอแนะแนวทางดังกล่าวยังทำให้เห็นว่ากระบวนการจัดการมรดกวัฒนธรรมเป็นแนวทางหนึ่งที่จะสามารถใช้เป็นทางเลือกสำหรับการจัดการพื้นที่แหล่งโบราณสถานและ

เมืองเก่าที่ตายแล้วหรือเมืองโบราณได้ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ สหस्थ्य สัจกุลวณิช (2557) ที่ศึกษาการจัดการมรดกวัฒนธรรมในฐานะทางเลือกใหม่ในการจัดการโบราณสถานสรมรดก จังหวัดปราจีนบุรี อีกทั้งยังพบว่าแนวทางการจัดการมรดกวัฒนธรรมในการพัฒนาพื้นที่และการส่งเสริมกิจกรรมการเรียนรู้ต่าง ๆ ของเมืองเวียงสระ สอดคล้องกับการศึกษาการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเมืองเวียงสระของ รัตพล สุวรรณโชติ และคณะ (2559) ซึ่งถือเป็นการจัดการมรดกวัฒนธรรมที่จะทำให้เกิดการประเมิน การทำบัญชีรายการ และการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระได้ รวมถึงยังสามารถใช้เพื่อการส่งเสริมการเรียนรู้ การปฏิบัติ และสืบทอดมรดกวัฒนธรรม รวมถึงข้อเสนอในการพัฒนาพื้นที่เมืองเวียงสระให้เป็นแหล่งเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยว ยังสอดคล้องกับการศึกษาการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวของเมืองเวียงสระของ พระมหาศุภชัย สุภชโย (วงศ์พิพันธ์) และคณะ (2564) นอกจากนี้ การใช้แนวคิดการจัดการมรดกวัฒนธรรมและการจัดการเมืองเก่าในการจัดการเมืองเก่าที่ตายแล้วอย่างเมืองเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานีนั้น เป็นการบูรณาการแนวคิดทั้งสองเข้าด้วยกันจึงทำให้การจัดการที่เกิดขึ้นมีความครอบคลุมและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ทั้งยังเห็นได้ว่าแนวทางที่จะใช้ในการจัดการนั้น ไม่ได้มีตัวบทที่แน่นอนตายตัวแต่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ ซึ่งจะขึ้นอยู่กับบริบทและ สัมพันธบทที่แปรเปลี่ยนไปของมรดกวัฒนธรรมนั้น ๆ ด้วย

ข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “แนวทางการจัดการมรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี” ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะจากการศึกษาและการศึกษาในอนาคต ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการศึกษา

1.1 จากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนามในการศึกษาคั้งนี้ พบว่า มรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระส่วนหนึ่งได้รับผลกระทบจากธรรมชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องได้ ซึ่งอาจส่งผลให้มรดกวัฒนธรรมนั้นเสื่อมสภาพหรือเสียหายได้ ผู้วิจัยจึงเสนอว่า หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรเร่งเข้าไปจัดการและดำเนินการปกป้องมรดกวัฒนธรรมนั้นไม่ให้ได้รับผลกระทบจากธรรมชาติอีกหรือได้รับผลกระทบน้อยลง

1.2 การศึกษาครั้งนี้ ได้มีการศึกษาและรวบรวมมรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระ ซึ่งมีกระจายอยู่ทั่วไปในพื้นที่และไม่ได้รับการจัดทำข้อมูลหรือทำบัญชีไว้ ผู้วิจัยจึงเสนอว่า หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและชุมชนควรร่วมมือกันในการจัดทำบัญชีรายการมรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระ เพื่อเป็นข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับมรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระต่อไป

1.3 การศึกษาครั้งนี้ ได้เสนอแนะแนวทางการจัดการมรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระไว้ ผู้วิจัยจึงเสนอว่าชุมชนหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สามารถนำข้อเสนอแนะดังกล่าวไปใช้ในการจัดการมรดกวัฒนธรรมเพื่อเป็นการอนุรักษ์และสืบทอดมรดกวัฒนธรรมเหล่านั้นให้ดำรงอยู่คู่ชาวเวียงสระต่อไป

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาในอนาคต

2.1 การศึกษาในครั้งนี้ ได้กำหนดขอบเขตของพื้นที่ที่ทำการศึกษาวิจัย เฉพาะพื้นที่ภายในบริเวณที่ปรากฏร่องรอยคูเมืองกำแพงเมือง (คูน้ำคันดิน) หรือบริเวณวัดเวียงสระในปัจจุบัน ดังนั้น การศึกษาในอนาคต ผู้ที่จะศึกษาวิจัยควรจะกำหนดขอบเขตพื้นที่ที่ทำการศึกษาของเมืองเวียงสระเพิ่มเติม โดยอาจกำหนดให้ครอบคลุมถึงพื้นที่วัดนาพอ ตำบลทุ่งหลวง ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับเมืองเวียงสระ

2.2 การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาเฉพาะการประเมินคุณค่าและความหมายของมรดกวัฒนธรรม และการเสนอแนะแนวทางการจัดการมรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระ ดังนั้น การศึกษาในอนาคต ผู้ที่จะศึกษาวิจัยควรจะศึกษาการประเมินความสำคัญและการประเมินสภาพของมรดกวัฒนธรรม รวมถึงจัดทำบัญชีรายการมรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระด้วย เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนและรอบด้านมากขึ้น

2.3 การศึกษาครั้งนี้กำหนดกลุ่มตัวอย่างที่เป็นกลุ่มชาวบ้านไว้เฉพาะกลุ่มชาวบ้านตำบลเวียงสระ ดังนั้น การศึกษาในอนาคต ผู้ที่จะศึกษาวิจัยควรขยายกลุ่มตัวอย่างที่เป็นกลุ่มชาวบ้านให้ครอบคลุมทั้งอำเภอเวียงสระ เพื่อให้ครอบคลุมกลุ่มตัวอย่างที่มีความเกี่ยวข้องกับมรดกวัฒนธรรมของเมืองเวียงสระมากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กรมศิลปากร. (2533). **ทะเบียนโบราณสถานทั่วราชอาณาจักร เล่ม 1**. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร
- กรมศิลปากร. สำนักโบราณคดี. (2556). **คู่มือการปฏิบัติงานเพื่อการปกป้องคุ้มครองโบราณสถาน**. กรุงเทพฯ: ไอเดีย สแควร์.
- เกรียงไกร เกิดศิริ. (2562). เมืองเก่าในประเทศไทย และแนวคิดภูมิทัศน์เมืองประวัติศาสตร์กับการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่า. ใน **การประชุมสัมมนาวิชาการคณะกรรมการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่า ครั้งที่ 2 เมืองเก่าและบริบทสังคมร่วมสมัย**. นนทบุรี: สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.
- เกรียงไกร วัฒนาสวัสดิ์. (2555). **การจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ: วิทยาลัยนวัตกรรมการศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ธนิก เลิศชาญฤทธ์. (2554). **การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- พระมหาศุภชัย สุภชโย (วงศ์พิพันธ์), พระสมุห์ธนภัทร ธนภทโท (ทิพย์วงศ์), ดิเรก นุ่นกล้า, และไพรัตน์ นิมหาด. (2564). **การพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวชุมชนเมืองโบราณเวียงสระ ตำบลเวียงสระ อำเภอยะรัง จังหวัดสุราษฎร์ธานี**. **วารสารมหาจุฬานาครธรรมศาสตร์**, 8(5), 393-406.
- พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504. (2504). **ราชกิจจานุเบกษา**, 78(ตอน 66), 980-998.
- พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535. (2535). **ราชกิจจานุเบกษา**, 109(ตอน 38), 12-26.
- พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559. (2559). **ราชกิจจานุเบกษา**, 133(ตอน 19 ก), 1-9.
- ยงธนิศร์ พิมลเสถียร. (2556). **การปรับปรุงฟื้นฟูเมืองและการอนุรักษ์เมือง**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์ และเมืองเก่า พ.ศ. 2564. (2564). **ราชกิจจานุเบกษา, 138**(ตอนพิเศษ 193 ง), 1-5.
- รัตตพล สุวรรณโชติ และคณะ. (2559). **โครงการแนวทางการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเมืองเวียงสระ เพื่อสร้างสำนึกรักท้องถิ่นอย่างมีส่วนร่วมระหว่างกลุ่มเยาวชน ครูภูมิปัญญา และองค์กรท้องถิ่น อำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- สมาคมอีโคโมสไทย. (2554). **กฎบัตรประเทศไทยว่าด้วยการบริหารจัดการแหล่งมรดกวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ: สมาคมอีโคโมสไทย.
- สหสัญญา สัจกุลวนิชย์. (2557). **การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม: ทางเลือกสำหรับโบราณสถานสระมรกต จังหวัดปราจีนบุรี**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศิลปศึกษา, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สายันต์ ไพเราะจูจิตร. (2547). **การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมในงานพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2554). **ชุดความรู้ด้านการอนุรักษ์ พัฒนา และบริหารจัดการเมืองเก่า** (เล่ม 1-6). กรุงเทพฯ: สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.
- สุขกมล วงศ์สุวรรณค์. (2555). **พัฒนาการทางวัฒนธรรมของชุมชนโบราณเวียงสระจังหวัดสุราษฎร์ธานี จากหลักฐานทางโบราณคดี**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- Fielden, B. M., & Jokilehto, J. (1993). **Management guidelines for world cultural heritage sites**. Rome: ICCROM.
- Lipe, W. D. (1984). Value and meaning in cultural resources. In **Approaches to the archaeological heritage** (pp.1-11). Cambridge: Cambridge University Press.
- Unesco. (2003). **Convention for the safeguarding of the intangible cultural heritage**. Paris: Unesco.

